

ANWBBASIS
NATUURGIDSEN

TUINVOGELS

121 SOORTEN
EENVOUDIG
HERKENNEN

KOSM • S

ZAKFORMAAT

**ANWB BASIS
NATUURGIDSEN**

Volker Dierschke

Tuinvogels

**121 SOORTEN
EENVOUDIG
HERKENNEN**

KOSM • S

Snel naar de juiste soort met de **KLEURCODE**

MET DE KLEURCODE vind je gemakkelijk je weg in deze natuurgids. Hoewel er een veelheid aan kleuren, vormen en maten in de vogelwereld bestaat, zal de KLEURCODE je helpen om de juiste weg te vinden. Elke kleur staat voor een groep gelijkende vogelsoorten. Een verdere onderverdeling van de groepen aan het begin van elke kleur zal je helpen om de juiste beslissing te nemen, omdat je nu slechts enkele soorten in de subgroepen hoeft te vergelijken. De bijschriften bij de foto's wijzen op de belangrijkste kenmerken. Let op de beschrijving van de geluiden, maar ook het in de tekst beschreven gedrag bij het foerageren en nestelen kan leerzaam zijn.

BLZ. 6 TOT 69

Zangvogels

De meeste zangvogels zijn vrij klein, ongeveer zo groot als een mees of merel. De poten zijn meestal kort. De snavels zijn ook kort, maar variëren sterk in vorm (dik bij graaneters, dun bij insecteneters).

→ Het verenkleed is vaak eenvoudig grijs of bruin, maar soms erg kleurrijk. De mannetjes zijn meestal opvallender van kleur dan de vrouwtjes.

vrij kleine vogels
met korte pootjes

INFO
De kleurenbalk
helpt je bij het
navigeren door het
boek.

→ Bij veel soorten laten de mannetjes een melodieuze zang horen. Het zingen dient enerzijds om de vrouwtjes aan te trekken, anderzijds om het broedgebied af te bakenen.

→ De kraaien zijn een uitzondering onder zangvogels, die zijn aanzienlijk groter dan hun familieleden en hun geluiden klinken minder prettig in onze oren.

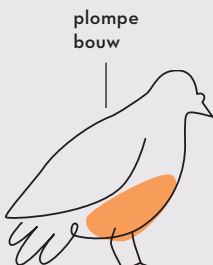
BLZ. 70 TOT 85

Spechten tot duiven

Deze soorten lijken vaak erg op zangvogels, maar zijn iets groter en er niet aan verwant. In deze groep vind je de tegen bomen klimmende en roffelende

spechten, maar ook de wat onhandig ogende duiven, die bij ons heel algemeen zijn.

→ Er zijn ook enkele onmiskenbare 'individualisten' zoals de kleurrijke ijsvogel, de exotische halsbandparkiet, de hop en de altijd vliegende gierzwaluw.

sterke
beitelsnavel

grote, naar voren
gerichte ogen

BLZ. 86 TOT 99

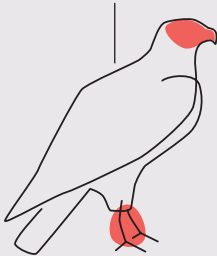
Uilen en roofvogels

De uilen die 's nachts jagen en de roofvogels die overdag actief zijn, hebben alle een korte maar krachtige haaksnavel om hun prooi open te scheuren. Ze hebben ook sterke poten met scherpe klauwen. Bij alle soorten overheersen bruin- en grijstinten in het verenkleed, wat garant staat voor een goede camouflage als ze in een boom zitten.

→ De uilen hebben grote ogen, maar 's nachts lokaliseren ze hun prooi vooral met hun bijzonder grote en gevoelige oren die verborgen zijn onder het verenkleed van de grote kop.

→ Door hun gezichtsvermogen kunnen roofvogels hun prooien van grote hoogte ontdekken.

haaksnavel en
sterke poten

BLZ. 100 TOT 107

Hoenders en loopvogels

Deze vogels brengen veel tijd op de grond door met foerageren, vaak in open terrein. Verder zijn ze heel verschillend.

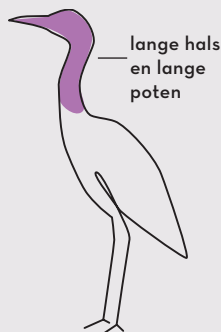
→ De kortpotige hoenders sluipen

compact
lichaam en
korte poten

bij gevaar schichtig de beschermende vegetatie in of vliegen luid met hun vleugels klapperend weg. Ze hebben een korte snavel om granen op te pikken.

→ De loopvogels hebben de langste poten onder de inheemse vogels en zijn verder vrij groot. Ze hebben een lange nek en een lange snavel. Ze zijn overal in het open landschap te vinden, ook langs wateren.

BLZ. 108 TOT 121

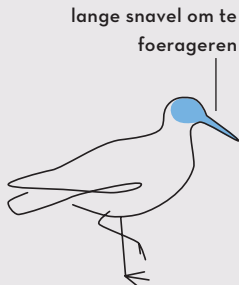
Watervogels en steltlopers

Samengevat zijn dit overwegend middelgrote tot grote vogels die zich vaak op of bij water bevinden.

→ Op de oevers, maar ook op akkers en weilanden, zijn steltlopers te zien, die sierlijk bewegen en, afhankelijk van hun specialisatie, poten en snavels van zeer verschillende

lengtes hebben. Tot dezelfde orde behoren ook de meeuwen, die overwegend wit van kleur zijn en vaak in groepen voorkomen.

→ Watervogels komen nog vaker voor op en rond het water, ze zwemmen graag. Vooral zwanen en ganzen zoeken echter vaak voedsel op het land. De meeste watervogels hebben tenen met zwemvliezen.

breed lichaam en poten met zwemvliezen

ZANGVOGELS

sneller determineren

In deze groep
vind je zang-
vogels in een
grote verschei-
denheid aan
kleuren en
vormen.

Let vooral op
leefwijze en
snavelvorm

Volgens deze
criteria zijn ze
onderverdeeld
in verdere
subgroepen.

VANAF BLZ. 8

Mezen

Kleine, behendige vogels,
ronde kop, korte maar krach-
tige snavel. Vaak in nestkas-
ten en op voedertafels.

VANAF BLZ. 14

Vinken en dergelijke

Kleine, kortpotige zangvogels
met dikke snavel (graane-
ters!). Meestal op de grond
op zoek naar voedsel, maar
zingend vaak hoog in bomen.

VANAF BLZ. 28

Lijsters en dergelijke

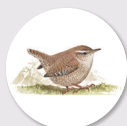
Middelgrote zangvogels met
relatief lange poten en slanke
snavel. Zoekend naar voedsel
op de grond, meestal zingend
vanaf een hogere zangpost.

VANAF BLZ. 36

Insecteneters op de grond

Kleine zangvogels met relatief lange poten en slanke snavel. Meestal hippend op de grond, maar af en toe jagend vanaf een hogere zitpost.

VANAF BLZ. 44

Insecteneters in struik en boom

Kleine zangvogels met relatief korte poten en slanke snavel. Bewegen zich handig tussen de takken van bomen, vliegen af en toe kort om op insecten te jagen.

VANAF BLZ. 56

Andere

Verschillende zangvogels zoals zwaluwen en boomkruipers, die duidelijk anders zijn dan de andere subgroepen.

VANAF BLZ. 62

Kraaiachtigen

Grote zangvogels met relatief lange poten en krachtige snavel. Vaak op de grond op zoek naar voedsel, vaak in groepen of zelfs in zwermen.

Bezoekt in de winter graag → voedertafels

Pimpelmees

Cyanistes caeruleus

Lengte 10-12 cm

Geluid Typische triller die begint met twee hogere noten. Roep als die van koolmees, maar meestal hoger.

Voedsel Granen in de winter, insecten in de zomer.

Voorkomen In bosschages, bossen en tuinen, 's winters ook in het riet. Jaarvogel in bijna heel Europa, in het noorden ook trekvogel met in enkele jaren invasieachtige trek naar Midden- en West-Europa.

→ **TYPISCH** Pimpelmezen zijn opvallende bewoners van onze tuinen. Ze broeden in boomholtes, maar vooral in nestkasten. Broedparen kunnen ook in de winter bij elkaar blijven, zelfs als ze in groepen en met andere vogelsoorten rondzwerven. Ze bezoeken dan vaak voedertafels en zijn bijzonder bedreven in het eten van mezenbollen.

Mannetje

Bij het vergelijkbare vrouwtje is de buikstreep smal →

Koolmees

Parus major

Lengte 13-15 cm

Geluid Extreem vocaal met een groot repertoire aan roepen en zangstrofen. Roept vaak een 'pink' of hees 'tsjè-tsjè-tsjè'.

Voedsel Granen in de winter, 's zomers insecten (vaak rupsen).

Voorkomen In de meest uiteenlopende habitats met bomen, vooral in bossen, parken en tuinen. Jaarvogel, in Noord- en Oost-Europa ook trekvogel.

→ **TYPISCH** Koolmezen broeden in boomholten en nestkasten.

Te kleine ingangsgaten worden met de kleine maar krachtige snavel passend gemaakt. Tot drie legfels met elk 8-9 eieren per jaar. In de winter verschijnen koolmezen vaak in groepen. Op voedertafels kun je zien hoe ze hun snavel slim gebruiken om zonnebloempitten te openen.

Lange, witte vlek op de achterkant van kop en nek →

Zwarte mees

Periparus ater

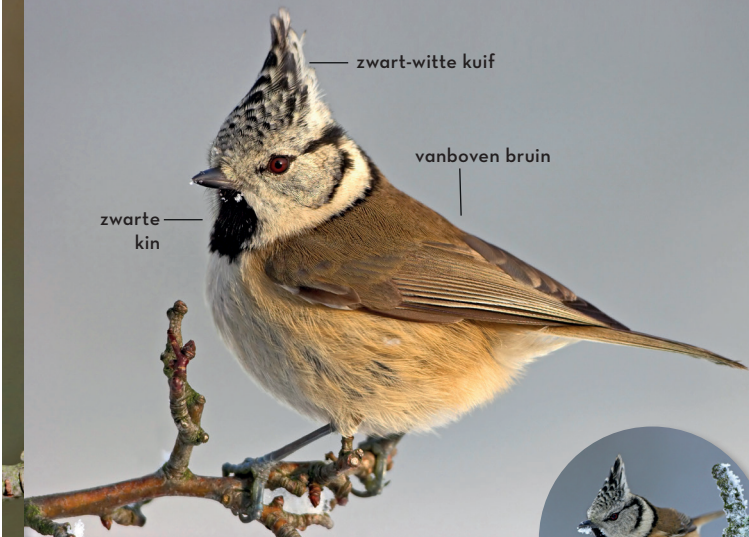
Lengte 10-12 cm

Geluid Uniforme strofen bestaande uit twee afwisselende tonen ('wize-wize-wize'), die minder krachtig klinken dan die van de koolmees. Roept nasaal en langgerekt 'tsoei'.

Voedsel Insecten in de zomer, in de winter vooral naaldboomzaden.

Voorkomen Jaarvogel in bossen, parken; meestal sterk gebonden aan naaldbomen. Buiten het broedseizoen ook in tuinen.

→ **TYPISCH** Gebruikt vaker dan andere mezen gaten in de grond of holtes in stenen muren om in te broeden, vooral wanneer boomholtes schaars zijn of bezet door andere vogelsoorten. Als ze voldoende kunnen vinden, verstoppen zwarte mezen voedsel als voorraad voor minder gunstige tijden. Buiten het broedseizoen sluiten ze zich graag aan bij groepen koolmezen en pimpelmezen om daarna naar voedertafels te gaan.

Deze mees is onmiskenbaar door →
zijn koptekening en kuif

Kuifmees

Lophophanes cristatus

Lengte 10–12 cm

Geluid Trillende roepjes, waaraan tijdens de zang fijnere tijlptonen worden toegevoegd.

Voedsel In de zomer insecten en hun larven, in de winter zaden, vooral die van naaldbomen.

Voorkomen Jaarvogel in naaldbossen, vergeleken met andere mezensoorten zelden in open terrein te zien. Alleen tuinen in de buurt van het bos worden bezocht.

→ **TYPISCH** Kuifmezen gebruiken voor het nestelen meestal hopen die ze zelf uithakken in rottend hout, maar ook spechtenhopen en nestkasten. Broedparen blijven hun hele leven bij elkaar en verlaten hun territorium niet, zelfs niet in de winter. Toch komen ze dan in groepen terecht met andere mezensoorten. Door de aanplant van naaldbossen zijn kuifmezen de afgelopen 100 jaar aanzienlijk toegenomen in West-Europa.

1 Glanskop

Poecile palustris

KENMERKEN 11-13 cm • Kop en kinvlek glanzend zwart, kopzijden wit, bovenzijde bruin, geen vleugelveld • Het hele jaar door in loof- en gemengde bossen, in de winter ook in tuinen • Kwetterende roep, zang een monotone reeks korte tonen ('tjè-tjè-tjè-tjè...').

2 Matkop

Poecile montanus

KENMERKEN 12-13 cm • Als glanskop, maar grotere kinvlek, matzwarte kop, licht vleugelveld • Het hele jaar door in allerlei soorten bossen, in tuinen minder algemeen dan glanskop • Roep als die van glanskop, maar langgerechter ('dèè-dèè-dèè'). Zang is een reeks dalende fluittonen.

kleine
snavel

zeer lange
staart

onderzijde en
kop overwe-
gend wit

Wintergasten uit Noord- →
Europa met een witte kop

Staatmees

Aegithalos caudatus

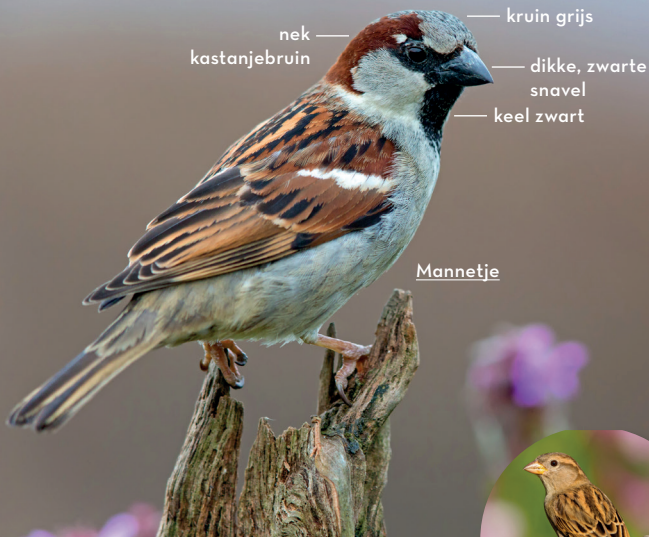
Lengte 13-15 cm

Geluid Laat bijna continu hoge of snorrende roepen horen, de zachte, tsjilpende zang is zelden te horen.

Voedsel Kleine insecten en spinnen, rupsen, kleine knoppen, delen van vruchten.

Voorkomen Jaarvogel die broedt in loof- en gemengde bossen, maar ook in tuinen. In de winter ook in meer open terrein.

→ **TYPISCH** Staatmezen bouwen bolvormige nesten die vaak laag in struiken te vinden zijn, maar soms tot 30 m hoog in bomen. Ze broeden in paren, maar adulte vogels met mislukte broedsels helpen andere paren bij het grootbrengen van de jongen. Zelfs buiten het broedseizoen zijn staatmezen sociaal en lijken ze rusteloos door het gebied te zwerven in groepen van meestal 10-20 vogels.

Mannetje

Vrouwtjes minder opvallend van kleur, vooral op de kop →

Huismus

Passer domesticus

Lengte 14-16 cm

Geluid Diverse tjilpende en ratelende roepen. 'Zang' is een reeks langzaam herhaalde 'tjilp'-roepen.

Voedsel Granen en andere plantenzaden en tijdens het broedseizoen insecten.

Voorkomen Jaarvogel nabij bebouwing, van vrijstaande boerderijen tot grote steden. Foerageert ook op akkers en weiden.

→ **TYPISCH** De zeer sociale huismussen zijn de karaktervogels van veel dorpen en steden. Ze nestelen bijna altijd in holtes in gebouwen, maar ook in nestkasten. Vaak zijn er meerdere nesten dicht bij elkaar, soms zijn er ook grote, gemeenschappelijke nesten van wel 20 paar onder daken. Het foerageren gebeurt meestal in groepen die bescherming bieden tegen aanvallen van roofvogels of katten.

MEER WETEN, MEER ONTDEKKEN

met deze handige natuurgids
in zakformaat

OVERZICHTELIJK

de meest **voorkomende**
soorten in beeld

EENVOUDIG

snelle herkenning met
speciale kleurcodes

NAUWKEURIG

in **drie stappen** naar
de juiste soort

BEGRIJPELIJK

de **belangrijkste kenmerken**
helder uitgelegd

**KOS
M•S**

NUR 435
Kosmos Uitgevers,
Utrecht/Antwerpen

www.kosmosuitgevers.nl